

Hoogte-, peilen-, bodem- en veendiktekaart van het plangebied.

De hoogtekaart van het gebied toont grofweg maaiveldhoogten van 0 tot + 60 cm aan de oostzijde; van 0 tot – 60 cm in het middengedeelte; en van -60 tot -100 cm aan de westzijde van het gebied. Een hogere rug en lagere plekken her en der zijn goed herkenbaar. Dit verloop sluit aan bij de bodemkaart, waarop aan de oostzijde lemig zand met podzol en een dik cultuurdek voorkomt (cHn 23); in het midden overheerst moerige zandgrond met een venige tussenlaag of bovengrond (vWp); en aan de westzijde van de Warren bevindt zich veengrond met zand binnen 1,20 m –mv (hVz). De veendikte aan de westzijde varieert van ca. 40 tot 80 cm, aan de oostzijde ontbreekt deze laag. Afgestemd op het landbouwkundig gebruik zijn de peilen (peilvakken) - 0,52 m NAP aan de oostzijde (gelijk het streefpeil van de Friese boezem), -1,30 m in het middendeel en -1,50 m aan de westzijde, aansluitend op het gemaal aan de Flappevaart. Oostelijk van de Langelaan bevindt zich een opmaling.

Bijlage 1. Natuur- en landschapswaarden van het gebied De Warren.

- Zie onder meer het rapport ‘*Ecologisch ontwikkelingsplan Tytsjerksteradiel 2009*’. Altenburg & Wymenga rapport 1016, opgesteld i.o.v. de gemeente T-diel.
- Informatie van IFG met veldinventarisaties:

De ‘Dobben Hurdegarypsterwarren’, de benaming van It Fryske Gea, vormen een afwisselend en waardevol natuur- en rustgebied. De combinatie van elzensingels, houtwallen en moerasjes met soms broekbos nabij de pingoruïnes vertegenwoordigt een zeer gevarieerde broedvogelgemeenschap. Vooral het voorkomen van de Gekraagde roodstaart is opvallend in dit gebied. De variatie is ook terug te vinden in de flora. De bijzondere planten indiceren vooral dieper grondwater of ondiep liggende keileem. Opvallende soorten zijn zeldzame zeggen als Ronde zegge, Blonde zegge en Sterzegge en Krabbenscheer, Kleine valeriaan, Grote boterbloem en Kale vrouwenmantel. In de singels en houtwallen komen verschillende bramensoorten voor en autochtone wilde rozen als Heggenroos en Hondсроos. De percelen bestaan uit een vegetatie van het oude boerengrasland met Reukgras of soms Veenreukgras, Pinksterbloem, Scherpe boterbloem, Paardenbloem, Smalle weegbree en Veldzuring. Af ten toe komt Echte koekoeksbloem voor. De opgaande vegetaties langs de lijnvormige structuren in afwisseling met de kruidenrijke graslanden nabij de dobben zijn ook belangrijk voor dagvlinders als Eikenpage, Groot dikkopje, Koevinkje en Oranjetipje. Het open water in de dobben met verschillende verlandingsstadia vormt het ideale biotoop voor libellen als de Bruine korenbout, Glassnijder, Vroege glazenmaker, Vuurlibel en de Zwervende heidelibel.

Het zou geweldig zijn als we de waarden van deze pareltjes kunnen helpen uitbreiden. Afgelopen winter 2019-2020 is fors geïnvesteerd in de Dobben Hurdegarypsterwarren in de vorm van singel- en houtwalherstel (betere afrastering), beheerbaarheid (nieuwe damhekken, opruimen oude materialen) en waterhuishouding (isolatie van pingoruïnes van landbouwwater, flauwere taluds voor ontwikkeling van oevervegetatie). Zie verder:

<https://www.itfryskegea.nl/natuurgebied/dobben-hurdegarypsterwarren/>

In de oeverzone langs de Wide Ie huist een roerdomp. De strook boezemland aan de Wide Ie kant van de Monnikenweg kent nog een fraaie vegetatie met dotterbloemen (Riet-associatie, subassociatie van Dotterbloem). Tal van vogels en vleermuizen en andere kleine zoogdieren komen in de Warren voor. Het gebied wordt ook gebruikt als pleisterplaats van kemphanen.

Links: links op de achtergrond de dobbe aan de Langelaan. Rechts: rechts op de achtergrond de dobbe een de Monnikenweg.

Bijlage 2. De Raad heeft zich op 13 februari 2020 in het **Rûntepetear** laten informeren over het reilen en zeilen van **burgerinitiatieven**. Zie ook het recente proefschrift van Hiska Ubels aan de RUG. In *Novel forms of governance with high levels of civic self-reliance* wijst zij op de plus- en minpunten, kansen en risico's van burgerinitiatieven. Dergelijke projecten moeten een helder begin- en eindpunt hebben, meer is van de burgers niet te verwachten. Verwezen wordt naar de LC van 2020-02-05: Licht op schaduwkant van zelfbestuur. Wij hebben twee keer overleg gevoerd met mevr. G. Hoekstra en we hebben ons door uw raadsgriffier laten informeren over de proceduregang rondom het indienen van burgerinitiatieven. Op 26 mei 2020 hebben wij onze Intentieverklaring inzake het plan *Verbinding en betrokkenheid* van de burgerinitiatiefgroep *de Warren natuurlijk groen* aan u toegestuurd.

Leeuwarder Courant, 7 mei 2020. Op oude stoeltjes in het landschap van De Warren bij Burgum hield burgerinitiatiefgroep 'De Warren natuurlijk groen' eergisteren een, naar eigen zeggen, 'coronaproof' vergadering met raadsgriffier Onno de Vries van Tytsjerksteradiel (tweede van links). De groep vindt dat het gebied, dat tot juli vorig jaar in beeld was voor woningbouw, een plek moet worden waar blijvend extensief en natuurinclusief wordt geboerd. Ook zouden er pluktuinen moeten komen. Van de griffier wilde de groep graag weten hoe een burgerinitiatief precies werkt.

Bijlage 3 Rol en visie van enkele organisaties, die het burgerinitiatief ondersteunen.

3a. It Fryske Gea (IFG)

Visie en rol van It Fryske Gea bij het burgerinitiatief plan *De Warren natuurlijk groen*

In het gebied de Hurdegarypster Warren, kortweg de Warren genoemd, heeft It Fryske Gea dertien kleine, geïsoleerde natuurgebieden met in totaal twaalf pingoruïnes – bijzondere sporen uit de ijstijd die nu als vennetjes in het landschap zichtbaar zijn. De gezamenlijke oppervlakte is 33,5 hectare. De gebieden liggen in het coulisselandschap op de zandgronden ten oosten van Burgum. We zijn zeer ingenomen met de besluiten van de gemeente Tytsjerksteradiel om hier geen woonwijk te bouwen. Daarmee ligt de weg open voor een duurzame invulling waarin de kwaliteit van het landschap centraal staat en de waarde van het landschap voor bewoners van het gebied zelf en van de omliggende dorpen verder ontwikkeld kan worden. Op verzoek van burgerinitiatief De Warren Natuurlijk Groen geven we kort onze visie op het gebied en geven we aan hoe It Fryske Gea kan helpen op het gebied van beheer en van educatie.

Versterken kleinschaligheid en vergroten biodiversiteit

De visie van It Fryske Gea bestaat hier uit het versterken van de kleinschaligheid en beslotenheid van het coulisselandschap. Dit betekent dat we bestaande en historische houtwallen en singels willen omvormen naar een gelaagdheid met een zoom-mantel-kernstructuur. Dan is er ruimte voor alle bomen, struiken en kruiden die in de houtwallen thuishoren en voor de vogels, zoogdieren en insecten die er huizen. Hiervoor is extensief en cyclisch hakhoutbeheer noodzakelijk. Bij open, zonnige sloten willen we een rijke onderwater- en oevervegetatie en helder water laten ontwikkelen met natuurlijke oevers. Het herstellen van het kleinschalige landschap en de biodiversiteit in het plangebied door het stimuleren van extensieve, natuurinclusieve grondgebonden kringlooplandbouw, zoals het burgerinitiatief dit schetst, sluit heel goed aan op onze visie.

In de pingoruïnes streeft It Fryske Gea naar herstel van de oorspronkelijke situatie – deze vennetjes hebben door hun ontstaanswijze een dun laagje leem op de bodem, waardoor ze water vasthouden en op het zand toch meertjes te vinden zijn. Dit betekent het maximaal vasthouden van gebiedseigen water en het weren van gebiedsvreemd water door het afdammen, verondiepen of dempen van verbindingssloten. Er zijn onlangs maatregelen genomen voor herstel van enkele pingoruïnes in het gebied. Deze zullen zich naar verwachting ontwikkelen tot een open, soortenrijk broekbos.

Samenwerken in beheer

It Fryske Gea ziet kansen om te participeren in het burgerinitiatief op het gebied van beheer. We zouden ondersteuning kunnen bieden in de vorm van advisering over (omvorming)beheer. Waar mogelijk willen we daarin samenwerken. De advisering kan zowel beheer-technisch als ecologisch van aard zijn. We willen nu en in de toekomst graag inhoudelijk ondersteuning bieden in het adviseren over het integraal inrichten van het landschap en het omvormingsbeheer van regulier grasland naar kruiden en faunarijck grasland passend in extensieve natuurinclusieve landbouwvormen.

Educatie en recreatie

Ook het verwelkomen van recreanten past in onze filosofie. We willen graag dat iedereen die in dit gebied en de omliggende dorpen woont de pingoruïnes en het coulisselandschap koestert en beschouwt als onderdeel van zijn of haar thuis. Het aanbieden van activiteiten kan bestaan uit natuurexcursies in zowel de natuurgebieden als daarbuiten. Het educatieve programma “Pingo en Pet” heeft materialen die desgewenst gebruikt kunnen worden om kinderen bij De Warren te betrekken. In het kader van de Centrale As wordt binnenkort de laatste hand gelegd aan verbetering van wandel- en fietsroutes en belevingspunten bij onze natuurgebieden.

Aanvullende informatie

De mantel en zoomvegetatie van de wallen en singels zou zich moeten ontwikkelen met licht minnende kruiden, bramen, rozen en struiken. In de wallen en singels broeden meerdere typische vogelsoorten als de gekraagde roodstaart, spotvogel, grasmus, boompieper en geelgors. Dagvlinders als het bontzandoogje en het koevinkje profiteren van kruidenrijke overgangen, terwijl bruine zandoogje en kleine vuurvlieder meer in het open grasland voorkomen. In de graslanden broeden weidezangvogels als de graspieper en de gele kwikstaart. De pingoruïnes (N.B. Een pingo is een in tijden van vorst, ijs en sneeuw ontstane ijsheuvel. In een warmer klimaat smelt de heuvel en rest een depressie, die zich vult met water.) zijn als dobben te herkennen als relicten uit de ijstijden vanaf het Weichselien (vanaf 115.000 jaar geleden). De dobben van It Fryske Gea verkeren momenteel in verschillende stadia van verlanding met open water, rietmoeras en broekbos. Deze stadia vertegenwoordigen verschillende soorten. Open water met waardevolle waterplanten- en

oevervegetaties is daarnaast ook te vinden in omliggende sloten. Verlande pingoruïnes met een dik veenpakket zijn waardevol als aardkundig archief. Pollen van duizenden jaren terug tot vandaag zijn erin opgeslagen. Onderzoek daarnaar kan een beeld van de landschapsontwikkeling door de tijd opleveren aan de hand van de voorkomende planten en bomen in de omgeving van de pingruïne. Vandaar dat er in de pingoruïnes niet gebaggerd wordt en dergelijke.

Langs open water broeden soorten als wilde eend, kraakeend en rietzanger en rietgors. In verlandingsvegetaties met de plant krabbenscheer leeft de zeldzame en beschermde libel de groene glazenmaker, maar ook andere soorten als glassnijder en vroege glazenmaker. In het rietmoeras en langs sloten groeien zeldzame planten als ronde zegge, moerasvaren, kleine valerianen en kale vrouwenmantel. In het broekbos broeden vogels als matkop, grauwe vliegenvanger, nachtegaal en grote bonte specht. De hydrologie is de belangrijkste sleutelfactor van de ecologische waarden in de dobben. De dobben hebben oorspronkelijk een uniek, gesloten watersysteem met alleen invloed van diep grondwater en regenwater. It Fryske Gea streeft naar het optimaliseren van deze hydrologie met ook oog op de belangrijke landschappelijke, aardkundige en archeologische waarden van de dobben. Deze veenlagen bevatten zoals eerdergenoemd bijvoorbeeld pollen en zaden van de vegetatie tussen de verschillende ijstijden en in en rondom de dobben zijn mesolithische artefacten te verwachten. Kerende grondbewerkingen zijn mede om die reden niet toegestaan. Het bodemleven bevindt zich vooral in de bovenste 7 centimeter. Dat omkeren is desastreus voor de bestaande zode, de tweede belangrijke reden dat kerende grondbewerkingen rondom de dobben uit den boze zijn.

Zie ook: <https://www.itfryskegea.nl/hotspot-bij-historische-pingos/> Digitale nieuwsbrief 24 juli 2020.

Chris Bakker, Mark Hilboezem en Albert Wester.

3b. Ondersteuningsverklaring Landschapsbeheer Friesland (LB)

Verbinding en betrokkenheid dat zijn ook de termen die wij bijna dagelijks gebruiken in het werk van Landschapsbeheer Friesland. Onze stichting zet zich in voor het karakteristieke Friese landschap. De dynamiek van het landschap is bij dorps- en stadsranden vaak groot. Ontwikkeling van het landschap kan volgens Landschapsbeheer Friesland niet los worden gezien van de ontstaansgeschiedenis en de natuurlijke diversiteit. Bij het verder ontwikkelen van De Warren is er veel aandacht voor deze zaken. De overgang van zand naar veen is nog goed in het landschap herkenbaar en de beleving ervan zal nog verder worden versterkt. Er liggen kansen voor de bewoners van Burgum om een voor hen herkenbaar landschap te combineren met een gezonde leefstijl door er te bewegen (wandelen/fietsen) en er in gezamenlijkheid gezond voedsel te verbouwen. Ook de biodiversiteit in het gebied kan een flinke impuls krijgen met de invulling die de initiatiefgroep voor ogen heeft. De wijze van werken, namelijk ‘van onderop’, samen met de Mienskip spreekt Landschapsbeheer Friesland erg aan. Het initiatief kan dan ook zeker op onze steun rekenen.

R. ter Steege, directeur Landschapsbeheer Friesland

3c. Platform Friese Rassen en Gewassen

Het Platform Friese Rassen en Gewassen stelt zich ten doel de Friese rassen en gewassen in gang te doen vinden bij de intensieve en extensieve landbouw. Daar waar het initiatief ‘De Warren natuurlijk groen’ in het gebied ten westen van Burgum de extensieve landbouw wil handhaven of bevorderen, zal het Platform in nauw overleg met de initiatiefnemers stappen zetten om de rassen en gewassen bij hun project te betrekken. Dit kan betekenen dat de Friese dier-, fruit- en landbouwgewassen een plek krijgen bij de agrarische ondernemingen. Waar het de bedoeling is groenten te kweken, zullen we ook daar onze collectie groentegewassen inbrengen. We zullen medewerken aan excursies om het publiek voor te lichten over onze rassen en gewassen.

Voor het Platform Friese Rassen en Gewassen,
Dr. J. Spyksma.

3d. Friese Milieu Federatie (FMF)

De wijze waarop de Friese Milieu Federatie (FMF) het plan kan ondersteunen: De FMF zet zich al jaren in om de natuur van alle inwoners te laten zijn en door hen gedragen wordt, dat voedsel op een gezonde wijze wordt verbouwd en van nabij komt, dat het Friese landschap aantrekkelijk is en bewoners in de nabijheid van hun woonomgeving volop recreatiemogelijkheden hebben in het landschap en de natuur. Het plan van het burgerinitiatief 'Verbinding en betrokkenheid' van het platform *de Warren natuurlijk groen* heeft al deze aspecten in zich. Om deze reden ondersteunt de FMF dit initiatief van harte. Wij kunnen dat doen door mee te denken met de planontwikkeling, ons netwerk daarvoor in te zetten en door specifieke expertise in te brengen. Zo zien wij mogelijkheden om in dit gebied CO₂ te besparen door het veen verder te vernatten en deze vernatting te verwaarden. Daarnaast helpt de FMF graag mee om aan dit initiatief meer bekendheid te geven onder de inwoners in de nabije omgeving en daarbuiten. Dit kunnen wij bijvoorbeeld doen door hierover berichten te delen op de FMF Facebookpagina waarop 14.000 deelnemers actief zijn.

Ir. Arnoud de Vries
Thematrekker Mens en Natuur

Agora 6 | 8934 CJ Leeuwarden
06-86868846
www.fmf.frl

Samen voor een mooi en duurzaam Fryslân.

3e. Fûgelwacht Burgum e.o.

Burgerinitiatief *de Warren natuurlijk groen*.

Wat kan de Fûgelwacht Burgum e.o. betekenen in het nieuw in te richten gebied de Warren. Er worden fiets- en wandelroutes uitgezet en daardoor is een groot gebied te bezichtigen. De Fûgelwacht kan met name aan scholen lessen geven en de leerlingen daarna mee nemen in het veld. Hier hebben we ervaring mee. De Soestpolder is jarenlang een gebied geweest waar met kinderen excursies zijn gehouden. Het gebied de Warren is een rijk vogelgebied. Om een grotere variatie in vogels te krijgen is het inzaaien van akkerranden met bloemen en planten een optie waar dan weer insecten op af komen. Aan de kanaalkant is veel interessants te bekijken, dit gebied kunnen we met de excursies combineren. In het plan staat ook iets over vernatting en het verbreden van sloten, hier kunnen we eendenkorven voor leveren en onderhouden. Ook is het wenselijk om bij het bezoekers/infocentrum bebording te plaatsen, zodat ze ook zelf informatie tot zich kunnen nemen. Of een vogelroute uitzetten met bordjes waar informatie over een vogelsoort op staat. Een mooi voorbeeld dat we al bezig zijn in dit gebied is dat de Fûgelwacht 45 nestkastjes heeft opgehangen op het natuurerrein bij brasserie Om de Dobben. Stichting Plak foar Elkenien heeft de vogelhuisjes laten timmeren door Pro Dokkum. De Fûgelwacht gaat ze twee keer per jaar controleren. Hier zie je dus al een mooi voorbeeld van samenwerking. Het ophangen van nestkastjes kan ook in andere gebieden van de Warren. Een toevoeging op de vogelroute zou ook een vogelkijkhut zijn.

Dit is de bijdrage van de Fûgelwacht Burgum. Deze opsomming zijn mogelijkheden. Tijdens de uitvoering zullen er vast nieuwe ideeën komen bovendien.

Fûgelwacht Burgum e.o.
Ids Holwerda (voorzitter)

3f. Niemand aan de Zijlijn (NadZ)

'Burgerinitiatief de Warren' en Niemand aan de Zijlijn! (NadZ)

Het motto waaronder het burgerinitiatief de Warren zich naar buiten toe profileert, luidt 'Verbinding en betrokkenheid'. Op de website van NadZ staat 'Niemand aan de Zijlijn (de bedrijfsnaam) gevolgd door de tekst,

‘Iedereen doet mee’. Het spreekt voor zich dat de doelstellingen die ‘De Warren natuurlijk groen’ nastreeft, naadloos aansluiten bij datgene wat NadZ voor ogen heeft.

In het plan is een prominente plek ingeruimd voor de mensen die aan de ‘Zijlijn’ staan en dus (even) niet meer meedoen. Dat kan doordat ze last hebben van een stevige burn-out, er sprake is van schoolverzuim of omdat ze door ontslag op zoek moeten naar een andere baan. Voor hen is het van belang dat ze in een veilige en prettige werk- en leeromgeving er achter kunnen komen wat een goede volgende stap is. Binnen de mogelijkheden die worden genoemd, zijn er talloze opties om dat haalbare perspectief duidelijk te krijgen. Door bv. werkervaring op te doen bij een boerenbedrijf, oefenen met de tractor en vervolgens het trekker rijbewijs halen. Samen met een deskundige tuinman/vrouw in de pluktuin er achter komen dat buitenwerk wel of niet wat voor je is. Statushouders, anderstaligen, krijgen de gelegenheid om in de praktijk het Nederlands te leren in een afwisselende omgeving en, niet onbelangrijk, in een gemêleerd gezelschap.

Niemand aan de Zijlijn is voortdurend op zoek naar projecten, plekken, instellingen en bedrijven waar onze mensen de gelegenheid krijgen zich te ontwikkelen. In het toekomstbeeld wat in het plan wordt geschetst is nadrukkelijk ruimte gecreëerd voor deze groep. M.a.w. ze horen er bij en staan met dit idee juist niet meer aan de ‘Zijlijn’ ze doen ‘Mee’!

NadZ ziet een meerwaarde in die gezamenlijkheid die herhaaldelijk wordt benoemd in het initiatief. Jong en oud, zwart en wit, vrouw en man, met een gedeelde verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid en de werkzaamheden die in een uniek gebied worden uitgevoerd. Dankzij de werkervaring die wordt opgedaan, de sociale contacten die er ontstaan en natuurlijk het zelfvertrouwen dat als vanzelf groeit, ontstaan er voldoende kansen voor deze doelgroep. Daar werken we graag aan mee.

Juni 2020.

Roelof Bakker

3g. Karakteristyk Tytsjerksteradiel

Karakteristyk Tytsjerksteradiel staat voor behoud en bekendheid van de waarden van ons cultuurlandschap. Wij brengen het verhaal in beeld van de boerderijen en dorpslinten in samenhang met het landschap. We willen mensen betrokken maken met het cultuurlandschap en met de geschiedenis van hun dorpen. Waarom staan die boerderijen daar? Wat betekende de houtwallen of de pingo's voor de bewoners. Hoe gebruikte men de Warren? En denk eens aan het belang van de Wijde Ee of van het veen. Suwâld was bijvoorbeeld een dorp van schippers, boeren en bezembinders. Wij organiseren lezingen, fietstochten, dorpswandelingen vol verhalen en de jaarlijkse Open Monumentendag om de mensen bewust te maken van de historie van hun omgeving. Belangstelling is er volop.

Paula Voorthuijsen

Stichting Karakteristyk Tytsjerksteradiel

Bijlage 4. Zowel regionaal als landelijk zijn er veel **projecten en berichten**, die aansluiten en passen bij de doelstellingen van dit initiatief voor de Warren. Haast dagelijks zijn dergelijke berichten te lezen in de media en in persberichten van overheden, instituten en organisaties. Hier een summier opsomming daarvan.

Berichten in de media

2013 09 18 Actief Kippen zijn welkom in mijn moestuin; ze eten slakken (over permacultuur)/
2014 07 09 Actief Wordt de boer de dokter van de toekomst? (over gezond voedsel van een gezonde bodem).
2015 09 11 LC Snoepreis door het Paradyske (over een wildplukwalhalla Buitenpost-Kollum).
2018 03 08 FD Natuurinclusief boeren bij gratie consument.
2018 03 08 LC Markt moet natuurinclusief aanjagen.
2019 05 28 LC Pionieren op een stadsboerderij.
2019 09 05 FD Subsidie herstel landschap ook voor Noardlike Fryske Walden en Waddeneilanden.
2019 11 02 LC Theunis Piersma over de landbouw: Het is tijd voor ‘het echte boerenverstand’.
2019 11 25 FD Burgertop: van ‘blue zones’ tot duurzame landbouw.

2019 11 25 LC Geef elke stad of dorp een lap grond voor voedselproductie. **Bericht hieronder ingevoegd*

2019 11 29 Brabants Dagblad Boeren en gemeente Haaren beginnen in Helvoirt agrarische proeftuin.

2019 12 14 Trouw Ons eten moet lokaler, kleinschaliger en dichter bij de natuur. (Laura de Grave, kookboekenschrijfster)

2020 01 11 LC Nieuw verbond tussen boer en burger.

2020 01 12 Coöperatie Land van Ons opgericht (radioprogramma Vroege Vogels).

2020 01 13 FD Tienstappenplan voor kringlooplandbouw.

2020 01 14 FD Hoe kan waardevol landschap de nieuwe Omgevingswet overleven?

2020 01 15 LC Bakkers en tuinders nodig om zelfvoorzienend te zijn.

2020 01 16 LC Milieudefensie eist hoger peil (tegen peilbesluit van WF-gebied ten zuidwesten van Drachten)

2020 01 17 LC Landbouwbeleid moet op de schop.

2020 01 18 LC Op zoek naar de beste melk.

2020 01 18 LC Jonge boer wil werken met natuur.

2020 01 20 LC Als de politiek roept, komt er weer burgertop.

2020 01 23 LC Friesland is snelste groeier in biologische landbouw.

2020 01 24 LC CO₂-bank voor veenboeren.

2020 01 24 LC De natuur is mijn kantoor. (A. Siegersma over gezondheidstherapie stress gerelateerde klachten)

2020 01 25 LC Product 'natuurlijk weidebeheer' te koop.

2020 02 05 LC Licht op de schaduwkant van zelfbestuur (Hiska Ubels over burgerinitiatieven).

2020 04 23 Trouw Nieuwe burgercoöperatie 'Land van Ons' (anders boeren 8 ha nabij Hooghalen).

2020 05 20 LC Brussel wil landbouw snel vergroenen (in 2030 25% biologisch).

2020 05 30 LC Vergroening versnelt economisch herstel.

2020 05 30 LC Proef met zomerplasdras voor hongerende weidevogelkuikens.

2020 06 06 LC Hoe ziet de landbouw van de toekomst eruit? (vier toekomstbeelden van WUR).

2020 06 08 LC Groep streeft bij Burgum naar 'gemeenschapslandbouw'.

2020 06 10 Actief Geen zonneparken op landbouwgrond.

2020 06 15 LC 'Toekomstboer' dupe van landbouwlobby.

2020 06 19 LC Landschapsbeheer haakt aan bij It Fryske Gea.

2020 07 01 LC Nat veen voor Brabants plastic (over CO₂-certificaten).

2020 07 06 LC Landbouwbeleid moet gericht (GS: meer gericht op maatschappelijke effecten).

2020 07 10 Trouw Als de wiedeweerga, begin met groen beleid.

2020 07 11 Trouw Biologisch boeren, dat is de oplossing (bericht van WUR /Louis Blok Instituut)

2020 07 18 LC Proeven van de biologische dorpswinkel in Sibrandabuorren

2020 07 18 Trouw Natuurverlies kent financiële risico's. Verlies biodiversiteit bedraagt waarde van beleggingen

2020 07 18 LC Meer maakt niet altijd gelukkig (lector Groene Logistiek Matthias Olthaar van NHL Stenden Hogeschool)

Geef elke stad of dorp een lap grond voor voedselproductie:

LEEWARDER COURANT

25 november 2019, pag. 18

'Geef elke stad of dorp een lap grond voor voedselproductie'

ERWIN BOERS

LEEWARDEN In alle Friese dorpen en steden moet een lap grond beschikbaar komen voor duurzame voedselinitiatieven en jeugdeducatie, ten dienste van de mienskip.

Dit voorstel dient de Friese Burger-
top binnenkort in bij de Provinciale
Staten. Het idee is om in iedere kern
ongeveer een hectare aan 'vrije
grond' beschikbaar te stellen. Soms
kan er worden voortgebouwd op be-
staande initiatieven, zoals een

dorps-
tuin, maar op andere plekken
kan het iets volledig nieuws voort-
brengen, zo luidt de gedachte.

Ruim veertig Friezen zaten dit
weekeinde om tafel in de Leeuwar-
der Kanselarij om buiten de politiek
om plannen te bedenken die „de
kracht van de gemeenschap“ ver-
groten in de provincie. Ze lieten zich
bijpraten door verschillende des-
kundigen, vertelt projectleider Rie-
janne Bouma.

Op basis hiervan kwam de groep
zondagmiddag brainstormend tot
het voorstel. In januari wordt dit

verder uitgewerkt.

De Burgertop is gecharmeerd van
lokale voedselproductie, in samen-
hang met educatie over gezondheid
en gemeenschapszin. Het plan kan
dan ook uitmonden in de vestiging
van nieuwe dorps-
tuinen, hoewel er
ook andere mogelijkheden zijn.

Dorps-
tuinen functioneren in veel
Friese dorpen en stadswijken al als
een soort ontmoetingsplekken.
Dorpsbewoners verbouwen er vaak
zelf-
biologisch geteelde-
groenten,
die bij hen zelf of andere dorps-
in-
gen op het bord belanden.

Persberichten vanuit onderzoeksinstituten en overheden

2018 12 18 Start pilot voor voedselbossen. Groen Ontwikkelfonds Brabant.
2019 02 09 Oprichtingsbijeenkomst CSA netwerk (<http://toekomstboeren.nl>).
2019 maart Koersdocument Natuer mei de Mienskip.
2019 04 09 Stadsboerderij 't Nije Hoff te Emmen: kloof tussen burger en boerenbedrijf verkleinen.
2019 05 30 LUW. Belang van multifunctionele boer groeit; omzet multifunctionele boer bijna verdubbelt.
2019 06 17 SBB. Drie boeren gaan met SBB natuurinclusieve landbouw stimuleren.
2019 06 24 WUR. Samen ongebaande paden verkennen in natuurinclusieve kringlooplandbouw.
2019 07 15 Groen Kennisnet. Burgerinitiatieven in het groen bieden kansen.
2019 07 16 LTO Noord. Provinciale Staten van Friesland stemmen in met plan 'Natuer mei de Mienskip'**.
2019 07 16. Provincie Groningen. Rijk en noordelijke provincies steken 20 miljoen in Regio Deal Natuurinclusieve landbouw.
2019 07 19 Landschapsbeheer Friesland. LF gaat aan de slag met Groen Traineeship-programma.
2019 09 24. Brabant Dagblad. Gemeente Landerd wil dat pachters van landbouwgrond geen glyfosaat gebruiken.
2019 11 18 FMF. Groenlezing. Vitale bodem is verdienmodel (lezing Theo Mulder).
2019 11 21 H₂O actueel. Wetterskip Fryslân ijvert met 'Bijenpact' voor biodiversiteit.
2019 12 03 Provincie Groningen. Karding en Meerstad krijgen ecologische verbindingszone dankzij burgerinitiatief.
2019 12 19 FMF. Friese boeren tonen interesse in Boslandbouw.
2019 12 23 Nieuwe Oogst. Pleidooi voor uitbreiding van weidevogelkerngebieden in Friesland.
2020 01 12 Vroege Vogels radio. 'Kring-Loop' (over natuurinclusieve kringlooplandbouw)***.
2020 01 13 Buurtnatuur en buurtwaterfonds (subsidieregeling optimaliseren watergerelateerd groen in buurten). Provincie Noord-Brabant.
2020 01 19 ANP. Duurzaam boeren levert winst op.
2020 01 30 Stichting Beenbreek. Samen voor meer groen in de buurt.
2020 02 05 FMF Toolkit voedselbossen en werkplaats voedselbossen.
2020 maart FMF: Circulaire Bustour (blue zone, dorpstuinen, voedselcoöperaties, kringlooplandbouw).
2020 03 09 Nieuwe Oogst / WUR: extra subsidieprojecten in veenweidegebied Aldeboarn-De Deelen.
2020 03 17 WUR: Transitie naar natuurinclusieve landbouw.
2020 mei boek. Volkstuinverhalen' verschenen (volkstuinen zijn populairder dan ooit).
2020 05 20 Coöperatie Ondergrond winnaar van personeelsactie Greenchoice (voedselbossen, vergroenen).
2020 05 20 Natuurmonumenten: veel mensen willen in hun tuin wat extra doen voor de natuur.
2020 05 20 Europese Commissie presenteert Boer tot Bord strategie (verduurzamen voedselketen).
2020 05 26 Vlinderstichting. LandvanWaarde: natuur in bedrijf (model agrarisch natuur- en landschapsbeheer).
2020 06 09 nieuwe website: www.landbouwmetnatuur.nl (gezonde en rendabele landbouw met natuur).

** Vanuit Natuer mei de Mienskip is er een verkenner aangesteld die zich bezig gaat houden met het gebied rond het Burgumermar. Hem is gevraagd of het gebied van de Warren hier ook onder valt. Er ligt immers een aantal interessante veengebiedjes met veenpakketten van tussen de 40 en 80 cm. aan de westkant van het plangebied. Mogelijk kan daar met valuta voor Veen iets aan gedaan worden. Mogelijke inkomstenbronnen zijn CO₂ credits De FMF wil dit voor de Warren nader verkennen. Nagegaan moet worden of dat voor dit gebied soelaas kan bieden. Een andere optie als inkomstenbron is agrarisch natuurbeheer. Ook de haalbaarheid daarvan moet worden nagegaan.

*** Het nieuwe initiatief van de 'Kring-Loop' verstaat onder 'natuurinclusieve kringlooplandbouw' een landbouw-voedselsysteem, waarin ecologische kringloopprincipes het uitgangspunt zijn: er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van eigen grondstoffen, dus zo min mogelijk van externe middelen zoals fossiele brandstoffen, kunstmest, krachtvoer en chemische middelen. Mest wordt weer teruggebracht op het land. Er wordt met respect omgegaan met de natuurlijke omgeving. Een duurzame landbouw met een rijke biodiversiteit, een gezonde bodem, frisse lucht, schoon en voldoende (grond-)water, gezonde producten en gezond vee. Ook de keten eromheen is duurzaam georganiseerd. Daarnaast verdienen boeren in dit systeem een goed inkomen en burgers zijn bereid een reële prijs te betalen voor hun voedsel. In die visie stelt Carola Schouten dat een omslag naar kringlooplandbouw vanaf 2030 broodnodig is. Hierbij komt zo min mogelijk afval vrij, is de uitstoot van schadelijke stoffen zo klein mogelijk en worden grondstoffen en eindproducten met zo min mogelijk verliezen benut. De omslag is wat de minister betreft nodig om problemen als de uitputting van de bodem, het verlies aan biodiversiteit en klimaatverandering, het hoofd te bieden. Carola Schouten in 2018:

'Ons huidige landbouwsysteem is erop gericht zoveel mogelijk te produceren tegen zo laag mogelijk kosten. Na de WOII was dat ook de grote opdracht. Inmiddels staat onze landbouw daardoor wel steeds meer onder druk. Het wordt nu de uitdaging om met zo min mogelijk grondstoffen en dus minder belastend voor het milieu, ons voedsel te produceren. Om alle producten die het bedrijf verlaten te gebruiken als eindproduct of als grondstof voor andere schakels in de kringloop. Kringlooplandbouw doet recht aan de natuur en levert ook een goede boterham op'.

Proeven tijdens een meergangendiner van lokale producten van de voedseltuin Us Hôf (Sibrandabuorren) en van de lokale boeren (LC 18 juli 2020).

Bijlage 5. Achtergrondinformatie inzake mogelijke ontwikkelingen in de Warren

Het gebied van ca. 70 ha is op zich uniek voor wat betreft het landschap. Het is een overgangsgebied van zand naar veen, met op korte afstand hoogteverschillen van meer dan een meter en grotendeels qua bodem nog intact/ongestoord. Daarom komen er veel waardevolle biotopen voor. Op de hoogtekaart is nog een rug waar te nemen, wellicht restanten van een oud (klooster) pad. Ook liggen er enkele pingoruïnes.

Weidevogels

De vraag was, is of het gebied eventueel geschikt te maken is voor weidevogels. Immers een jaar of 10 geleden, voor de aankoop van de grond door de gemeente, zat er een mooie populatie. Na die tijd zijn er elzensingels geplant en is het gebied verruigd. Dit verlies aan openheid en de daarmee samenhangende toegenomen predatiedruk (in combinatie met steeds eenjarige pachtcontracten) heeft ertoe geleid dat de weidevogels sterk zijn afgenomen. De wens is om de houtsingels in stand te willen houden en dat geldt ook voor de begroeiing rondom de Sluiterspoel. Delen van het gebied dan toch weidevogel geschikt maken zou een ecologische val voor de broedende weidevogels betekenen. Dat betekent dat we ons niet koste wat koste richten op herstel van het weidevogelbiotoop, doch focussen op een andere doch zeker zo diverse vogelstand.

Kemphanen die de Warren als tijdelijke stop, als pleisterplek benutten om bij te eten (foto van 5 mei 2020).

Natuur en landschap

Echter voor andere natuurdoelen liggen er juist volop kansen. In een overgangsgebied als de Warren zien we vaak een rijke en gevarieerde flora en fauna. Het landschap is deels open en begroeid, deels nat en droog, deels rijk en schraal, deels zand en veen, natuurgrond en weidegebied (veeteelt). Met de juiste aanpassingen

ligt er een prachtige kans om van dit gebied een ecologische en landschappelijke parel te maken dicht bij de bebouwde kom van Burgum. Daarbij komt dat door omliggende melkveebedrijven grond in gebruik te geven daar extensivering (grondgebonden natuurinclusieve bedrijfsvoering, kavels nabij huis) kan plaats vinden en de boeren kunnen worden ingezet bij het biotoop onderhoud. De dieren die daar geweid gaan worden zorgen weer voor extra dynamiek.

Educatie

Door de ligging, is het gebied geschikt voor educatie en kleinschalige recreatie. Liggend op fietsafstand van Burgum, Suwâld en Tytsjerk zijn er prachtige mogelijkheden voor natuureducatie voor scholen en wandelaars. Dit kan worden versterkt door initiatieven van aanliggende melkveebedrijven, alsmede van de plannen voor een dorpsgroente- en fruittuin en verkooppunt natuurproducten.

Samenwerking, mienskip, burgerbetrokkenheid

Voor een succesvolle realisatie, financiering en exploitatie is samenwerking tussen verschillende partijen essentieel, zoals de gemeente, de aan- en omliggende boerenbedrijven (en huidige pachters), provincie, Wetterskip, IFG, FMF, NFW, Landschapsbeheer Friesland, Fûgelwacht, scholen, NME, etc.

Verdere vormgeving

- De actiegroep *De Warren natuurlijk groen* heeft zich getransformeerd naar een initiatiefgroep, deels met een andere samenstelling. Intussen is een breed platform ontstaan, waarin een tiental organisaties participeert en het plan ondersteunt.
- De gemeente (B&W) neemt in september 2020 de opdracht aan tot verdere planuitwerking. Van primair belang is dat de gemeente de grond beschikbaar stelt voor realisatie van het plan. Uiteraard blijft de initiatiefgroep en het platform nauw betrokken bij en participeren zij voor een groot deel in de uitvoering en het verdere (realisatie)traject.
- Er worden contacten gelegd met en medewerking gevraagd aan onder meer provincie en Wetterskip. Zij kunnen specifieke taakonderdelen van de uitvoering voor hun rekening nemen en waar mogelijk subsidies verstrekken.
- Plan maken voor versterking van de huidige al aanwezige natuurwaarden en het bestaande landgebruik. De NFW, IFG en LF staan hiervoor open en zullen een belangrijk deel voor hun rekening nemen. Het gebied leent zich voor vermenging van natuur en extensieve kleinschalige landbouw. Bij de aanleg zoveel mogelijk rekening houden historische ligging van de bodem, dus niet alles over de kop
 - Versterken van de natte zones.
 - Bepalen welke percelen beweide en gemaaid gaan worden, in pacht/eigendom veehouders.
 - Aanleg bloemen/vogel/insectenakkers/linten met beheer bij pachters.
- Planuitwerking voor een dorpsgroente- en fruittuin ten oosten van de Langelaan. Aldaar met een bescheiden gebouw als werkschuur, ontmoetingsplek, ruil- en verkoopbalie, uitkijkpunt ed.
- Plan maken educatie en recreatie. Een voorbeeld-schets is als **bijlage 7** toegevoegd.
 - Wandelroutes uitzetten. De rug, is dat misschien een restant van een oud monnikenpad? Zo ja erin trachten op te nemen.
 - Fûgelwacht de opdracht geven nestkasten op te hangen en beheren.
 - Door het gebied heen veldwerkplaatsjes inrichten. Daarbij informatie panelen maken. Leskisten? Er zijn vele onderwerpen te bedenken; biologie, topografie, waterbeheer (gemaal erin betrekken), melkveehouderij.
 - Er is mogelijk ook plek voor een beleefbosje en een blote voeten pad.

De plek waar Langelaan en Monnikenweg elkaar ontmoeten met wandel- en fietsroute-bordjes.

Aandachtspunten

- Meerdere betrokken partijen vergroten het draagvlak (deels door financiële participatie en medewerking in natura).
- Beheer en onderhoud zoveel mogelijk toebedelen aan participerende deelnemers.
- Subsidiefondsen kunnen aangeschreven worden, vooral voor de startfase van het project.
- Scholen en opleidingen kunnen helpen bij planvorming, realisatie en onderhoud. Het kan een prima plek worden voor stage- en afstudeerprojecten van Mbo- en Hbo-opleidingen.
- Het oostelijk tuingedeelte zal zoveel mogelijk vandalismebestendig (moeten) worden aangelegd.

Bijlage 6. Schetskaarten (drie stuks separaat bijgevoegd) van een mogelijk ruimtelijke invulling van het plangebied tussen Sintrale As en Langelaan.